

I sesja „Bariery rozwoju mediacji w Polsce: wyniki badań społecznych”

Tematem przewodnim panelu są bariery w rozwoju mediacji w polskim systemie prawnym, zarówno te związane z szeroko rozumianym systemem prawnym (rozwiązania normatywne oraz praktyka stosowania prawa), ze środowiskiem mediatorów, jak i ze społeczno-kulturowymi uwarunkowaniami rozwoju mediacji w Polsce, w tym stanem świadomości prawnej w polskim społeczeństwie. Drugim zagadnieniem będą prognozy, nadzieje i oczekiwania odnośnie dalszego rozwoju metod ADR w Polsce. Konkluzje rozważań mogą posłużyć do refleksji nad najpilniejszymi zadaniami, jakie w tym zakresie należałoby podjąć: co w pierwszej kolejności należałoby zmienić przede wszystkim w polskim systemie prawnym i promocji mediacji oraz jakie podmioty powinny być w te zmiany zaangażowane. Odpowiedzi na przedstawione problemy formułowane będą w oparciu o wyniki badań empirycznych prowadzonych w ramach projektu badawczego „Alternatywne metody rozwiązywania sporów w polskim systemie prawnym – teoria i praktyka”: wywiady z ekspertami (sędziowie, prokuratorzy, adwokaci, radcowie prawni, policjanci, mediatorzy) oraz badania opinii publicznej.

II sesja „Mediator, czyli kto?”

Wobec podjętych w ostatnim czasie, zakrojonych na szeroką skalę, prac Ministerstwa Sprawiedliwości zmierzających do deregulacji bardzo wielu zawodów, rodzi się pytanie, jakie prace należy podjąć w stosunku do mediatorów. W chwili obecnej, pomimo podjętych prób, zawód mediatora nie został unormowany w odrębnej ustawie, a obowiązujące regulacje różnią się w zależności od rodzaju postępowania. I tak, inne wymagania przewiduje regulacja kodeksu postępowania cywilnego, a inne opisane są w przepisach prawnych poświęconych mediacjom karnym. W tym miejscu pojawia się pytanie, czy konieczne, a przynajmniej pożądane, byłoby zamieszczenie przepisów regulujących status mediatora w autonomicznym akcie prawnym, czy też wystarczające jest pozostawienie regulacji szczególnych w różnych ustawach, zwłaszcza w procesowych, tak jak ma to miejsce obecnie. Niezbędną staje się zatem próba odpowiedzi na pytanie o kierunek ewentualnych zmian w tym zakresie. W państwach europejskich funkcjonują dwa systemy regulacji prawnej mediacji. Zgodnie z pierwszym, postępowanie mediacyjne jest regulowane w poszczególnych aktach prawnych, zazwyczaj szeroko pojętych kodeksach postępowania sądowego (Belgia, Dania, Francja, Holandia, Portugalia). Drugi system preferuje odrębną regulację mediacji poprzez uchwalenie autonomicznego aktu prawnego dotyczącego tej instytucji. Takie rozwiązanie zostało przyjęte między innymi w Austrii, Bułgarii, Estonii, Finlandii, na Litwie, a także w Niemczech czy też na Malcie. Powyższy przegląd ustawodawstw prowadzi do wniosku, że większość państw Unii Europejskiej ma, przynajmniej częściowo, przepisy prawne zawarte w autonomicznych ustawach mediacyjnych. Niewątpliwie o aktualności tematyki świadczy zainteresowanie ustawodawcy unijnego, który w coraz większym stopniu reguluje kwestie alternatywnych metod rozwiązywania sporów. Świadczą o tym uregulowania dotyczące mediatorów zawarte w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywy w sprawie ADR w sporach konsumenckich). Konieczna i aktualna staje się zatem próba odpowiedzi na pytanie o potrzebę regulacji zawodu mediatora i ewentualnie jej zakresu. Podczas tego panelu jego uczestnicy spróbują ustosunkować się do poniższych zagadnień:

1. Certyfikacja mediatorów oraz przesłanki jakie trzeba spełnić, aby zostać mediatorem stałym (certyfikowanym)?
2. Czy mediację sądową będą mogli prowadzić tylko mediatorzy (stali) certyfikowani?;
3. Czy mediatorem może być tylko osoba fizyczna, czy też instytucja ?
4. Podmiot(y) odpowiedzialny(e) za prowadzenie listy mediatorów a rola Ministerstwa Sprawiedliwości;
5. Zasady wpisu na listę stałych mediatorów; jakie podmioty mogą zgłosić mediatora do wpisu na listę (osoba fizyczna/ instytucja, organizacja)?
6. Sposób weryfikacji kompetencji i umiejętności mediatorów przed wpisem na listę;
7. W jaki sposób można dokonać weryfikacji list mediatorów prowadzonych przez prezesów sądów okręgowych?;
8. Przesłanki skreślenia z listy mediatorów;
9. Obowiązek doskonalenia zawodowego mediatorów; zagwarantowanie wysokiego i równego poziomu szkoleń mediacyjnych
10. Utworzenie samorządu mediacyjnego, kontrola nad prawidłowym wykonywaniem zawodu mediatora;
11. Kwalifikacje mediacyjnych ośrodków szkoleniowych;
12. Prawo mediatorów do reklamy;
13. Wynagrodzenie mediatorów w mediacjach sądowych;
14. Jakie dobre praktyki zagraniczne mogą zostać wprowadzone do polskiego porządku prawnego?

III sesja „Supermediacja: jeden konflikt, wiele spraw”

Jak wiadomo konflikty i sytuacje sporne między ludźmi dzieją się niezależnie od teoretycznych podziałów na gałęzie prawa. Nie liczą się też z organizacyjnymi podziałami kompetencji pomiędzy poszczególnymi jednostkami powołanymi do rozstrzygnięcia

sporów. Wszystko to powoduje, że mediacja w wielu przypadkach staje się narzędziem mało praktycznym. Stosowana w danej sprawie nie daje zwykle szans na rozstrzygnięcie całości konfliktu pomiędzy jej uczestnikami i zażegnanie innych toczących się z ich udziałem postępowań. Tytułem przykładu można wskazać sytuację skonfliktowanych małżonków prowadzących sprawę o rozwód, ale równocześnie uczestniczących jako strony w sprawach karnych o znęcanie się, zniszczenie mienia, kradzież itp.; sytuację osób po rozwodzie które w osobnych postępowaniach toczą sprawy o podział majątku, o alimenty wobec małoletnich dzieci, o ustalenie zasad kontaktów z dziećmi i o wymeldowanie; sytuację osób prowadzących wspólnie przedsiębiorstwo (zwykle w formie spółek osobowych), które toczą spory przed sądami gospodarczymi lub cywilnymi na tle rozliczeń pomiędzy wspólnikami, spory przed organami ścigania w sprawach karnych (mające zresztą często stanowić jeden z elementów taktyki prowadzącej do wygrania sprawy cywilnej), spory związane z postępowaniami przetargowymi, czy z postępowaniami o udzielenie koncesji. Wszystko to może rodzić pytania:

1. Czy istnieje możliwość stworzenia w systemie prawa instytucji „supermediacji”, czyli takiej mediacji, która pozwalałaby objąć swoimi skutkami wszelkie, a w każdym razie możliwie wiele toczonych pomiędzy stronami spraw i sporów prawnych?
2. Jeżeli tak, kto powinien decydować o poszerzeniu zakresu postępowania mediacyjnego na inne postępowania toczące się pomiędzy stronami, w szczególności, gdy chodzi o postępowania z innej gałęzi prawa (cywilnej – rodzinnej – karnej – administracyjnej)?
3. Czy powinno być możliwe poszerzenie uczestników mediacji o inne osoby niewystępujące w jednym z postępowań toczonych się między stronami, ale występujące w innych?
4. Na jakich zasadach mediator miałby uzyskiwać informacje o tych innych postępowaniach, ich charakterze i ewentualnych skutkach ugody mediacyjnej dla tych postępowań?
5. W jakim trybie miałyby być w takich sytuacjach wykonywana ugoda mediacyjna?
6. Czy powinny być w takiej sytuacji stawiane jakieś szczególne wymagania wobec osoby mediatora?
7. Czy istnieje potrzeba stworzenia osobnej regulacji (ustawy), która kreowałaby instytucję supermediacji i rozstrzygała wskazane problemy?

Sesja IV „Mediacja: sprawiedliwość alternatywna, czy alternatywa dla wymiaru sprawiedliwości?”

Ostatnie kilkadziesiąt lat jest okresem bardzo intensywnego rozwoju nowych metod rozwiązywania sporów nie tylko między uczestnikami obrotu cywilnoprawnego, ale także coraz częściej w ramach postępowania karnego, czy nawet administracyjnego. Powyższe jest m.in. wynikiem wszelkich działań mających na celu przemodelowanie kultury rozwiązywania sporów – z tradycji rozstrzygania wszelkich sporów w ramach sformalizowanego sądowego wymiaru sprawiedliwości (*die Streitkultur*) czy drogi administracyjnej na prywatnoprawne rozwiązywanie sporów w ramach nurtu kontraktualizacji sprawiedliwości (*contractualisation de la justice*), w tym w ramach UE. Powstaje zatem pytanie, jakie są dopuszczalne granice kontraktualizacji wymiaru sprawiedliwości z perspektywy określonej gałęzi prawa (postępowania cywilnego, postępowania karnego, postępowania administracyjnego, czy sądownoadministracyjnego). Mówiąc inaczej, na ile w XXI wieku została przesunięta granica pomiędzy czynnikiem publicznoprawnym i prywatnoprawnym w ramach rozwiązywania sporów i konfliktów, a publicznoprawny wymiar sprawiedliwości może zostać zastąpiony przez wolę stron. Z powyższym związane jest zagadnienie, na ile państwo może niejako scedować na obywateli kompetencję do rozwiązywania konfliktu z udziałem osoby trzeciej (mediatora), jaką formę może przybrać mediacja z uwzględnieniem specyfiki danej gałęzi prawa, a także gdzie przebiega granica kontroli państwa dokonania tych czynności. Powyższe uwarunkowania, choć teoretyczne, mają też swój wymiar praktyczny. Pozwalają odnaleźć model mediacji, który umożliwi stosowanie jej jako instrumentu realnie wspierającego i odciążającego państwowy wymiar sprawiedliwości. Wszystko to wymaga wypowiedzi w następujących kwestiach:

1. Dopuszczalne granice kontraktualizacji sporów i konfliktów cywilnych, karnych i administracyjnych (w aspekcie krajowym i międzynarodowym ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy UE).
2. Zasady i model postępowania cywilnego, karnego, administracyjnego, sądownoadministracyjnego, a dopuszczalność rozwiązania sporu za pomocą mediacji lub instytucji quasi mediacyjnych (np. postępowanie cywilne a aktualny model neoliberalistyczny).
3. Problem „zdatności mediacyjnej” – czy istnieje możliwość, potrzeba jej ustawowej typizacji w obrębie danej procedury?
4. Mediacja jako sprawiedliwość alternatywna – granice kompetencji państwa do ingerencji w instytucję mediacji i kontroli konsensualnych rozwiązań sporu z udziałem mediatora w celu ochrony interesu publicznego (np. zakres kontroli ugód mediacyjnych – kryteria).
5. Mediacja jako alternatywa dla wymiaru sprawiedliwości – problem granic związania organów państwa ugodą mediacyjną w sprawach cywilnych, karnych, administracyjnych.
6. Relacje pomiędzy państwowym wymiarem sprawiedliwości, a mediacją.
7. Mediacja jako alternatywa wspierająca dla wymiaru sprawiedliwości – istniejące i możliwe do wprowadzenia uregulowania mające na celu zagwarantowanie wsparcia wymiaru sprawiedliwości (np. postępowanie cywilne – mediacja obligatoryjna, posiedzenia informacyjne, uregulowania kosztowe, postępowanie karne, administracja – zachęty podatkowe, postępowanie administracyjne – możliwość rozszerzenia art. 13 § 1 k.p.a. w zw. z art. 118 k.p.a. lub zastosowania innej instytucji? postępowanie sądownoadministracyjne?).
8. Czy możliwe i celowe jest stworzenie jednej ustawy o ADR, o mediacji, o zawodzie mediatora, czy regulacje z uwagi na swoistość powinny pozostać w poszczególnych aktach prawnych właściwych dla poszczególnych gałęzi prawa; czy zawarcie stosownych regulacji w kodeksach postępowania posiada jakieś szczególne znaczenie dla funkcjonowania mediacji, a jeśli tak to jakie?